

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА

АНДРЕЙКО Ю. О.,
здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини
(Національна академія внутрішніх справ),
начальник
(Антикорупційне управління Державної
служби України з безпеки на транспорті)

УДК 343.9

**ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ОДЕРЖАННЯ
НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ**

У статті розглянуто підготовку до обшуку, його проведення та фіксування результатів під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою. Проаналізовано причини відмови у задоволенні клопотання про проведення обшуку у житлі чи іншому володінні особи. Розглянуто перелік науково-технічних засобів залежно від об'єкта обшуку та предметів пошуку. Запропоновано алгоритм обшуку житла чи іншого володіння особи, у який входить обшук особи, обшук приміщень, спостереження за зовнішнім периметром об'єкта, участь понятих, фіксування процесу та результатів обшуку. Запропоновано низку тактичних рекомендацій для проведення обшуку у кримінальних провадженнях щодо одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Ключові слова: *неправомірна вигода, пропозиція, обіцянка або одержання неправомірної вигоди службовою особою, обшук, обшук житла чи іншого володіння особи, обшук ділянок місцевості, обшук особи.*

В статье рассмотрена подготовка к обыску, его проведение и фиксация результатов при расследовании получения неправомерной выгоды должностным лицом. Проанализированы причины отказа в удовлетворении ходатайства о проведении обыска в жилище или ином владении лица. Рассмотрен перечень научно-технических средств в зависимости от объекта обыска и предметов поиска. Предложен алгоритм обыска жилища или иного владения лица, включающий в себя личный обыск, обыск помещений, наблюдение за внешним периметром объекта, участие понятых, фиксация хода и результатов обыска. Предложен ряд тактических рекомендаций при проведении обыска в уголовных производствах о получении неправомерной выгоды должностным лицом.

Ключевые слова: *неправомерная выгода, предложение, обещание или получение неправомерной выгоды должностным лицом, обыск, обыск жилья или иного владения лица, обыск участков местности, личный обыск.*

In the article it is considered the preparation for search, its conducting and recording of results while investigating the case of obtaining unlawful benefit by an official. The reasons for the denial of request about searching the premises or other property of a person were analyzed. A list of scientific and technological means with respect of the object of search and subjects of search were considered. It was suggested the algorithm of search of premises or other property of a person, which contained person search, premises search, surveillance of the external perimeter of the object, participation of witnesses, recording of the course of search and its results. A number of tactical recommendations on conducting searches in criminal proceedings on obtaining unlawful benefit by an official were suggested.

Key words: *undue advantage, offer, promise or obtainment of undue advantage by an official, search, search of dwellings or other property, search of terrain, search of person.*

Вступ. У сучасних умовах складної соціально-економічної ситуації в Україні низка чиновників використовує своє службове становище з метою вимагання й одержання неправомірної вигоди за різні послуги. Нині спостерігається тенденція до активного поширення корупційних злочинів в усіх соціальних сферах, де пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди здійснюються у великих і особливо великих розмірах. Водночас злочин, передбачений ст. 368 Кримінального кодексу України (далі – КК України), має високий ступінь латентності, що ускладнює його розкриття та розслідування. Особливо це стосується правильної організації проведення слідчих (розшукових) дій та вмілого застосування тактичних прийомів, що дозволяє в межах правового поля виявити, зафіксувати, вилучити, дослідити та використати докази щодо одержання неправомірної вигоди конкретною службовою особою. Так, під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою виникають деякі проблеми, зокрема щодо процесуального закріплення ключових речових доказів – змивів із долонь рук хабарника, застосування технічних засобів фіксування, огляду вилучених речей, проведення тактичної операції із затримання хабарника «на гарячому». Певну складність становить і проведення обшуку у кримінальних провадженнях за ст. 368 КК України.

Розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою досліджували Л.І. Аркуша, О.Ф. Бантишев, В.І. Василичук, Б.В. Волженкін, В.В. Голубев, М.І. Камлик, В.П. Корж, Я.Є. Мишков, Д.Й. Никифорчук, С.І. Николаюк, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, Є.Д. Скулиш, О.Ю. Татаров, В.В. Топчій, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, М.П. Хилобок, М.Є. Шумило, С.С. Чернявський та ін. Водночас у працях цих дослідників поза увагою залишилася деталізація питань щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час відповідних кримінальних проваджень. Зокрема, це стосується й обшуку.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження головних аспектів організації і тактики проведення обшуку під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) обшук проводять із метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, здобутого внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Обшук проводять на підставі ухвали слідчого судді. Для цього слідчий за погодженням із прокурором або прокурор звертаються до слідчого судді з відповідним клопотанням. До клопотання додають оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовують клопотання, а також витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) щодо кримінального провадження, у межах якого подано клопотання. До підготовки такого клопотання слідчому або прокурору потрібно відноситися з максимальною ретельністю. Як зазначають В.І. Фаринник та О.Ю. Татаров, основними причинами відмови в задоволенні клопотання про проведення обшуку є недотримання вимог, встановлених ст. 234 КПК України, як до змісту клопотання, так і до його оформлення, зокрема: неприєднання до клопотання документів на житло, де планується проведення обшуку, відомостей про фактичного власника житла, відомостей про речі та документи, які планується відшукати, недоведеність стороною обвинувачення необхідності проведення обшуку тощо [1, с. 235].

При цьому потрібно враховувати вимоги до підготовки клопотань про обшуки щодо окремої категорії осіб, підозрюваних в одержанні неправомірної вигоди. Згідно із ч. 3 ст. 482 КПК України обшук, затримання народного депутата України чи огляд його особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції і застосування інших заходів, зокрема негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише в разі, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності. Згідно зі ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» слідчі дії, що можуть проводитися винятково з дозволу суду, здійснюються стосовно адвоката на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя. Порушення норм цих законів призводить до відмови слідчого судді у задоволенні клопотання про проведення обшуку. Так, ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 20 грудня 2012 р. було відмовлено в задоволенні клопотання прокурора прокуратури Київської області про проведення обшуку автомобіля «TOYOTA LANDCRUISER», який значиться у володінні адвоката Т., оскільки це клопотання було внесено не уповноваженою на те особою [2].

Клопотання про обшук розглядають у суді в день його надходження за участі слідчого або прокурора.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право потрапити до житла чи іншого володіння особи лише один раз. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повин-

на відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК України, а також містити відомості про: 1) строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця із дня постановлення ухвали; 2) прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук; 3) положення закону, на підставі якого постановлено ухвалу; 4) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку; 5) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно перебуває; 6) речі, документи або осіб, для виявлення яких проводять обшук. Роблять дві копії ухвали, які чітко позначають як копії (ст. 235 КПК України).

Головна мета проведення обшуку під час розслідування одержання неправомірної вигоди – пошук предмета неправомірної вигоди, документів та інших доказів, що свідчать про розмір неправомірної вигоди; пошук даних про інших учасників злочинної діяльності, характер їх взаємовідносин, а також слідів підготовки, учинення і приховання злочину; опис майна, що підлягає конфіскації.

У зв'язку із цим під час підготовки до обшуку потрібно орієнтуватися на предмет пошуку, можливе місце його приховування. Як зазначає Я.Є. Мишков, у розслідуванні хабарництва до найбільш типових, властивих цьому виду злочинів предметів пошуку можна віднести: а) гроші, цінності в будь-якому вигляді; б) документи про право власності на домоволодіння, машини; в) документи, які свідчать про приватизацію окремих об'єктів; г) документи, які свідчать про незаконні дії під час прийому до вищих навчальних закладів; ґ) документи, які відбивають хабарництво у сфері оподаткування тощо [3, с. 135]. Як бачимо, предмети пошуку поділяються на дві основні групи: гроші й цінності; документи.

Документи становлять велику доказову цінність, особливо у розслідуванні одержання неправомірної вигоди працівниками державних установ і банківських структур, у яких протиправна діяльність відображається в документації.

Таким чином, до документів, які потрібно вилучати під час обшуку у кримінальних провадженнях за ст. 368 КК України, окрім службових, відноситься особисте листування, записники з адресами і телефонами, різні помітки. Повинні також відшукуватися грошові кошти, отримані злочинним шляхом, упаковка, у якій передавалася неправомірна вигода, можуть вилучатися записи з телефонних автовідповідачів тощо. В окремих випадках потребують вилучення такі предмети: мобільні термінали підозрюваних і свідків, сім-картки, карти пам'яті, носії з відеозаписами, системні блоки комп'ютерів, а також чеки, виписки з рахунків, ошадні книжки, особисті записи тощо.

Спрямування пошуку, визначення часу й тактики залежать від характеру злочинних дій, з огляду на які виникла необхідність у проведенні обшуку. Під час підготовки до проведення обшуку у процесі розслідування одержання неправомірної вигоди потрібно вивчити особу підозрюваного, особливості його поведінки, звички, уподобання, ділові та товариські зв'язки, факти регулярного відвідування певних закладів, ділянок місцевості, контакти після отримання незаконного збагачення тощо.

Важливим елементом підготовки до обшуку у процесі розслідуванні одержання неправомірної вигоди є визначення кола науково-технічних засобів залежно від об'єкта обшуку та предметів пошуку. При цьому може знадобитися уніфікований комплект «ВК-1»; засоби освітлення як з автономним живленням, так і від мережі, ультрафіолетові освітлювачі та ін.; пошукові засоби (щупи, трали, магнітні шукачі-підйомники, металошукачі індукційного типу та ін.); різні інструменти загально-технічного призначення (лопати, кайла, сокири, пилки та ін.) [4, с. 198]. Доцільно для обшуку використати й універсальний набір засобів «Хабар-3», оснащений джерелами ультрафіолетового світла різної довжини випромінювання, спеціальним ліхтарем з ультрафіолетовим світлом, різноманітними засобами для пакування та ін. [5].

Результативність обшуку залежить від того, наскільки він є несподіваним для осіб, яких обшукують. Тому в період підготовки до обшуку необхідно вжити заходів щодо запобігання витоку інформації. Так, обшук за місцем проживання чи в іншому місці передбачуваного збереження доказів, що цікавлять слідство, варто проводити одночасно із затриманням або ж одразу після нього.

Під час обшуку в значному за площею приміщенні (наприклад, багатоповерховому мастку або в різних співучасників кримінального правопорушення) потрібно визначитись, одночасно чи послідовно відбуватимуться обшуки. За одночасного проведення обшуків у різних місцях заздалегідь готують відповідні засоби пошуку, формують групи та підбирають їх учасників. У криміналістичній літературі містяться рекомендації щодо проведення одночасних обшуків у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди. Виявлені під час таких обшуків предмети доцільно пред'являти підозрюванним під час їх допитів [6, с. 124].

Безпосередньо перед обшуком або під час його проведення за особами необхідно уважно стежити, щоб запобігти можливості позбутися предмета неправомірної вигоди або інших речових доказів.

Якщо предмет неправомірної вигоди було оброблено люмінесцентним фарбником, то руки особи, яка отримала неправомірну вигоду, кишені, інші частини її тіла та одягу необхідно ретельно оглянути. Обшук елементів одягу починають із кишень. Потому обстежують подвійні шари тканини,

комірці, лацкани, у яких може бути сховано документи, предмет неправомірної вигоди. Завершують обшук одягу обстеженням супутніх предметів [7, с. 58]. Усі вилучені предмети й документи підлягають подальшому огляду на підставі ст. 237 КПК України.

Проведення ж змивів із долонь рук особи, яка може бути причетною до вчинення корупційного правопорушення, можливе під час проведення обшуку приміщення й особи або в разі винесення постанови про освідування особи.

У слідчій практиці існує проблема щодо процесуального закріплення отримання ключових речових доказів – змивів із долонь рук особи під час документування факту передання неправомірної вигоди. Зокрема, проведення обшуку на підставі ухвали слідчого судді не завжди є фізично можливим; під час проведення огляду місця події, згідно з нормами КПК України, не може бути проведено особистий обшук особи; винесення постанови про освідування неможливе за відсутності статусу особи у кримінальному провадженні. Таку неврегульованість адвокати пізніше можуть використати у суді з метою визнання головних речових доказів неналежними й подальшого отримання виправдального вироку суду [7, с. 60].

Проблемним питанням під час проведення обшуку є й застосування технічних засобів фіксування. Так, згідно із ч. 1 ст. 107 КПК України за клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. Для виконання цього положення у ч. 6 зазначеної статті передбачено, що незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою невідповідність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними. Застосування технічних засобів фіксування надає можливість надалі засвідчити всі можливі порушення законодавства з відповідними правовими наслідками. Зрозуміло, що не всі сторони зацікавлені у застосуванні технічних засобів фіксації. Так, практика свідчить, що в окремих випадках у разі, якщо хтось із учасників обшуку заявляє відповідне клопотання, воно задовольняється. При цьому досить часто для задоволення використовується мобільний телефон. Однак через декілька хвилин технічні засоби фіксації «перестають працювати», а у протоколі слідчої (розшукової) дії так і зазначається, що «з технічних причин застосування технічного засобу (назва засобу, час) припинено». При цьому в протоколі все ж відображається, що технічний запис за клопотанням учасників слідчої (розшукової) дії застосовувався. У таких випадках, безсумнівно, така процесуальна дія повинна визнаватися недійсною [1, с. 237].

Під час розслідування одержання неправомірної вигоди під час затримання службової особи – хабарника або під час обшуку його житла чи іншого володіння може бути проведений обшук особи.

Згідно зі ст. ст. 208, 234, 236 КПК України з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення може бути проведено обшук особи. Після затримання особи, яка отримала неправомірну вигоду, залежно від особливостей конкретної слідчої ситуації потрібно провести обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 226 КПК України (ч. 3 ст. 208 КПК України), з метою виявлення предмета неправомірної вигоди, його упаковки або фрагментів, документів або інших об'єктів, що матимуть доказове значення.

При цьому вилучається не лише предмет неправомірної вигоди, а й усі предмети, речі, записи, документи, що є при особі. Наголошуємо, якщо предмет неправомірної вигоди було оброблено люмінесцентним фарбником, то руки особи, яка отримала неправомірну вигоду, кишені, інші частини її тіла та одягу потрібно ретельно оглянути за допомогою джерела ультрафіолетового світла. Для цієї процедури залучають спеціаліста.

Після затримання підозрюваного проводять обшуки за місцем його мешкання (роботи), в інших місцях (дача, гараж), а в деяких випадках і за місцем проживання рідних і близьких. За наявності підстав уважати, що окремі предмети й документи, які викривають протиправні дії особи, є в її родичів або близьких, необхідно провести обшуки й у них.

Обшук за місцем проживання варто почати саме з обшуку всіх осіб, які перебувають у житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують у себе предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 5 ст. 236 КПК України).

У розумовій діяльності слідчого у процесі підготовки до обшуку та під час його проведення особлива роль належить рефлексивному мисленню, здійснюваному як тим, хто шукає, так і обшукуваним. Обидві сторони, вирішуючи розумові завдання із приховування шуканого і з його виявлення, продумують можливі дії один одного. Хабарник шукає місця, які найнадійніше ховали б ті чи інші об'єкти, пов'язані з подією злочину, продумуючи можливі дії слідчого під час обшуку. Слідчий же, вирішуючи завдання щодо виявлення місць можливого приховування шуканого, продумує дії обшукуваного при цьому з огляду на комплекс даних, що характеризують як можливі об'єкти пошуку, так і дані про його територію й зазначену особу. У цьому аспекті рефлексивне мислення здійснюється обома суб'єктами [3, с. 132].

Під час обшуку доцільно використовувати фактор раптовості. Тому, обираючи момент проведення обшуку, треба враховувати дані про осіб, що обшуковуються, їхній спосіб життя і розпорядок дня. У цьому сенсі доречним буде час проведення обшуку житла фігуранта кримінального провадження – із 6 до 8 год ранку. У цей ранковий час сон людини найбільш міцний, тому доцільно прибути на місце проведення обшуку слідчо-оперативній групі непомітно. У цей період найбільш ускладнена протидія з боку обшукуваних осіб, більш доступні предмети, що відшуковуються, і, крім того, особи, які проводять обшук, беруться до нього зі свіжими силами і мають попереду достатньо часу для пошукової діяльності [8, с. 404].

Для попередження знищення об'єктів, які підлягають вилученню, та протидії з боку обшукуваного необхідно виключити затримку під час входження в житло, де планується провести обшук.

Слід акцентувати увагу на тому, що за будь-якого варіанта проникнення необхідно здійснювати постійний контроль за вікнами житла з метою запобігання викидання предметів, речей із них, а в разі таких дій – документування цього факту.

Упродовж проведення цієї слідчої (розшукової) дії необхідно звертати увагу на дрібні предмети, такі як різні ярлики, етикетки, пакувальні матеріали з найменуваннями, оскільки хабарники, ретельно приховавши безпосередній предмет неправомірної вигоди, нерідко забувають про окремі деталі.

Для оцінки та аналізу поведінки обшукуваної особи значну інформацію можуть надати функціонально-психологічні аспекти спостереження: незвичайна поведінка особи, її хвилювання, спроби відвернути увагу слідчого від конкретних об'єктів; спосіб зберігання об'єктів, який не відповідає їх характеру; неправдоподібність пояснень особи із приводу виявлених об'єктів; моторні реакції особи у вигляді вказівок поведінкою або невмотивованих реакцій на ймовірні місця знаходження об'єктів пошуку; різка невідповідність між характером знайдених предметів і особою, що обшукується, тощо [9, с. 88].

Під час проведення обшуку у кримінальних провадженнях щодо одержання неправомірної вигоди службовою особою варто дотримуватись таких тактичних рекомендацій:

1. Понятим, які беруть участь у проведенні обшуку, слід демонструвати усі пошукові дії співробітників слідчо-оперативної групи, особливо виявлення та вилучення грошових коштів, документів, що відшуковуються, а також інших предметів.

2. Вилучені предмети і речі, після огляду відповідно до ст. 237 КПК України, слід упакувати у приготовлені для цього пакети, які потім опечатувати печаткою слідчого і посвідчувати правильність вилучення підписами понятих.

3. Протягом усього часу проведення обшуку необхідно дотримуватися правила: «Всі, хто прийшов до обшукуваного, заходять, але ніхто із приміщення не виходить до кінця обшуку».

4. Перед початком обшуку житла слід запропонувати обшукуваному самостійно обрати кімнату для свого місцеперебування. Обрану кімнату рекомендується більш детально оглядати і шукати в ній відповідні об'єкти. Адже відомо, що люди, які десь сховали важливі для них об'єкти, прагнуть тримати їх у полі власного зору [10, с. 76].

5. Серед учасників слідчо-оперативної групи, яка проводить обшук, необхідно виділити особу, яка буде постійно спостерігати за зовнішнім виглядом, реакцією і поведінкою підозрюваного та членів його родини. Такі дії, по-перше, гарантуватимуть безпеку учасникам обшуку, по-друге, нададуть можливість зорієнтувати учасників у пошуках тайників і місць приховування.

Під час проведення обшуку у розслідуванні одержання неправомірної вигоди необхідною є участь спеціаліста, допомога якого полягає у сприянні слідчому у відшуванні, фіксації та вилученні знарядь злочину, грошей і цінностей, здобутих злочинним шляхом, документів та інших предметів, які мають значення для кримінального провадження. Крім безпосереднього застосування науково-технічних засобів, допомога, яка надається спеціалістом у процесі проведення обшуку, може виражатися у формах консультацій, порад про застосування науково-технічних засобів, методів пошуку, використання тактичних прийомів та ін. Перевага консультування полягає в тому, що слідчий оперативно отримує кваліфіковану допомогу зі спеціальних питань. Консультації самі по собі доказового значення не мають, але вони допомагають слідчому оцінювати докази, своєчасно вирішувати питання про призначення експертизи, визначити коло питань, адресованих експертові [11, с. 7–8].

Під час обшуку у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди здійснюється пошук предметів, які можуть зберігатися у спеціальних схованках або в інших недоступних місцях. При цьому залучений спеціаліст: 1) аналізує ознаки предмета пошуку; 2) зіставляє предмет пошуку з різними об'єктами місця обшуку; 3) орієнтується на професійні або інші навички обшукуваного, визначаючи місця приховування; 4) використовує можливості типових аналогів; 5) аналізує окремі ділянки приміщення, меблів та ін. з метою встановлення демаскувальних ознак; 6) зіставляє однакові предмети між собою [12, с. 138–140]. Під час проведення обшуку з метою виявлення тай-

ників і місць приховування необхідно приділяти особливу увагу демаскувальним обставинам (наприклад, сліди свіжої штукатурки, побілки, фарбування стін; відсутність шпаклівки між дошками підлоги чи блиск капелюшків цвяхів; наявність свіжо наклеєних шпалер; більш глухий звук під час простування частини стіни; наявність зів'ялих рослин у квіткових горщиках, що може свідчити про їх пересадження з метою облаштування схованки; стовщення і латки на одязі; неприродна поведінка тварин тощо) [13, с. 24].

Під час розслідування одержання неправомірної вигоди до обшуку, а також для дослідження документів, можуть бути залучені бухгалтери, економісти, технологи, санітарні лікарі, програмісти й інші спеціалісти.

Важливе значення для встановлення обставин одержання неправомірної вигоди під час здійснення фінансово-господарської діяльності мають результати використання знань спеціалістів у різних галузях науки і практичної діяльності економічної спрямованості. Одні з таких спеціалістів надають слідчому допомогу у процесі підготовки і проведення обшуку, огляду об'єктів і предметів під час їх пошуку і виявлення, вилученні документів, зразків для порівняльного дослідження. Іншим може бути у подальшому доручено проведення судово-бухгалтерської експертизи, фінансово-економічної, податкового обліку, інженерно-економічної, кредитно-фінансової, будівельно-бухгалтерської й інших видів експертиз, в основі яких лежить використання спеціальних знань економічної спрямованості [14, с. 201].

Таким чином, під час проведення обшуку у процесі розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою використовуються такі тактичні прийоми:

– послідовне і вибіркоче обстеження. Під час вибіркового обстеження за наявності достатніх підстав перевіряються місця ймовірного приховування розшукуваних об'єктів. Якщо вибіркового пошуку не дає позитивних результатів, то керівник процесуальної дії переходить до послідовної перевірки усіх об'єктів;

– паралельне і зустрічне обстеження. Паралельне обстеження доцільне під час обшуків у просторому приміщенні або ділянці місцевості. У разі відсутності зазначених умов проводиться зустрічне обстеження;

– одиночний і груповий пошук. Такий тактичний прийом обирається з урахуванням кількості осіб, які проводять обшук;

– обстеження без порушення і з порушенням цілісності об'єктів;

– відволікаючі прийоми застосовуються шляхом зміни послідовності обшуку, проведення вибіркових обстежень, умисного затримання уваги на другорядних об'єктах у випадках інформованості керівника пошукової групи про схованки, не розкриваючи хабарнику свою поінформованість та її джерела;

– словесна розвідка;

– використання рефлексії обшукуваного;

– спостереження за поведінкою особи;

– постановка запитань обшукуваному;

– порівняння однорідних предметів;

– постійний обмін інформацією між учасниками обшуку про виявлені предмети, способи приховування та прийоми виявлення.

У цих видах кримінальних проваджень здійснюється також обшук на ділянках місцевості, в автотранспортних засобах чи в інших місцях зустрічі для передачі предмета неправомірної вигоди з метою виявлення слідів і документів, що підтверджують факт його одержання (передачі). Обов'язково звертається увага на можливі сліди рук на предметах неправомірної вигоди як хабародавця, так і хабароодержувача, на недопалки цигарок, в окремих випадках – на сліди взуття, які свідчать про перебування хабародавця в певному місці – місці передачі хабара.

Під час проведення обшуку дозволяється вилучати лише речі й документи, які мають значення для кримінального провадження, а також які заборонені до вільного обігу. Під час обшуку обов'язково вилучають гроші, передані як предмет неправомірної вигоди, зразки хімічних препаратів, ватні тампони зі змивами з поверхні долонь рук підозрюваного та поверхні його робочого стола, рукавички, за допомогою яких оглянуті гроші. Усе вилучене підлягає опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у слідчій (розшуковій) дії.

У протоколі слідчої (розшукової) дії обов'язково фіксують місце виявлення предмета неправомірної вигоди та характерні ознаки самого предмета (щодо грошей – це сума, номінальна вартість купюр, серія та номери, спеціальні позначки, характерне світіння спеціальної речовини), які пред'являють (демонструють за допомогою спеціальних приладів) учасникам цієї слідчої (розшукової) дії [15, с. 36].

Другий примірник протоколу обшуку разом із доданим до нього описом вилучених документів та тимчасово вилучених речей (за наявності) вручається особі, у якої проведено обшук, а в разі її

відсутності – повнолітньому членові її сім'ї або її представникові. А під час проведення обшуку на підприємстві, в установі або організації другий примірник протоколу вручається керівнику або представникові підприємства, установи або організації (ч. ч. 9, 10 ст. 236 КПК України).

Висновки. Таким чином, отримання належних доказів під час обшуку у кримінальних провадженнях щодо пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою забезпечується правильною підготовкою до цієї процесуальної дії, належною її організацією, зокрема й вибором часу початку проведення обшуку, вмілим застосуванням тактичних прийомів, фіксуванням процесу проведення слідчої (розшукової) дії, вилученням відшуканих документів і предметів у порядку, встановленому КПК України.

У кожному кримінальному провадженні, у якому для документування злочинної діяльності використовують заздалегідь ідентифіковані (помічені) засоби, слід проводити освідування та (або) обшук особи (під час затримання або під час обшуку житла чи іншого володіння особи).

Список використаних джерел:

1. Фаринник В.І. Удосконалення процесуального порядку проведення обшуку / В.І. Фаринник, О.Ю. Татаров // Наука і правоохорона. – 2014. – № 4 (26). – С. 234–240.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47617692>.
3. Мишков Я.Є. Методика розслідування хабарництва : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Я.Є. Мишков. – Х., 2005. – 179 с.
4. Коваленко В.В. Актуальні проблеми застосування науково-технічних засобів спеціалістами при провадженні слідчих дій : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.В. Коваленко. – К., 2004. – 253 с.
5. Набор средств для невидимой маркировки «ХАБАР-3» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://expert-market.kiev.ua/ru/catalog_Expert_equipment/view/11723/Kit_Bribe-3/.
6. Башмаков И.С. Особенности первоначального этапа расследования коррупционных преступлений, совершаемых представителями органов местной власти / И.С. Башмаков. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 152 с.
7. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою : [методичні рекомендації] / С.С. Чернявський, А.А. Вознюк, Р.М. Дударець та ін. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 96 с.
8. Руководство по расследованию преступлений : [научно-практическое пособие] / А.В. Грищенко, Т.В. Каткова, Г.К. Кожевников и др. – Х. : Консум, 2001. – 608 с.
9. Коновалова В.Е. Психология в расследовании преступлений / В.Е. Коновалова. – Х. : Высшая школа, 1978. – 143 с.
10. Основы борьбы с организованной преступностью / под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. – М. : Инфра-М, 1996. – 385 с.
11. Андрейко Ю.О. Залучення спеціалістів для проведення обшуку у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди / Ю.О. Андрейко // Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності : збірник матер. конф. (25 листопада 2016 р., м. Київ) / ред. кол. : О.Л. Кобилянський, Ю.Б. Комаринська, Є.Ю. Свобода. – К. : Навч.-наук. ін-т № 2 Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 6–9.
12. Настільна книга слідчого : [наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – К. : Ін Юре, 2003. – 720 с.
13. Жбанков В.А. Организация и тактика групповых обысков при расследовании деятельности преступных структур : [лекция] / В.А. Жбанков. – М. : Моск. ин-т внутр. дел, 1995. – 28 с.
14. Ищенко Е.П. Расследование преступлений, связанных с профессиональной деятельностью / Е.П. Ищенко, М.М. Яковлев. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 352 с.
15. Татаров О.Ю. Актуальні питання досудового розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою / О.Ю. Татаров, С.С. Чернявський // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – № 3. – С. 27–40.

